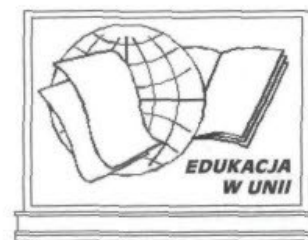

W publikacji „Kluczowe dane o edukacji w Europie” zawarto omówienie systemów edukacji i polityki edukacyjnej: od placówek przedszkolnych po instytucje szkolnictwa wyższego poprzez 121 wskaźników opracowanych specjalnie na jego potrzeby.

EDUKACJA W EUROPIE 2009

LIDIA JASTRZĘBSKA

Ukazało się siódme wydanie publikacji „Kluczowe dane o edukacji w Europie”, które przedstawia funkcjonowanie europejskich systemów edukacji. Publikacja została przygotowana przez sieć EURYDICE na podstawie danych statystycznych i jakościowych zebranych w 31 krajach Europy (27 państw członkowskich Unii Europejskiej, 3 kraje Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EFTA/EEA) oraz Turcja).

Najnowsze wydanie „Kluczowych danych o edukacji w Europie” prezentuje systemy edukacji i politykę edukacyjną: od placówek przedszkolnych po instytucje szkolnictwa wyższego poprzez 121 wskaźników opracowanych specjalnie na jego potrzeby. Poszczególne dziedziny edukacji są opisywane z uwzględnieniem kontekstu demograficznego i takich zagadnień, jak: finansowanie systemów edukacji, kadra dydaktyczna, jej status i kształcenie, autonomia szkoły oraz proces zapewniania jakości w edukacji. W wielu przypadkach dokonano porównania najnowszych danych z danymi prezentowanymi w wydaniu szóstym (opublikowanym w 2005 roku), co pozwoliło na sformułowanie wniosków dotyczących pewnych ogólnych trendów w szybko zmieniającej się rzeczywistości edukacyjnej XXI wieku.

Wzrasta liczba dzieci czteroletnich w placówkach edukacyjnych

Przed rozpoczęciem nauki w szkole podstawowej najmłodszy Europejczyk mogą chodzić do różnych placówek wychowania przedszkolnego. Większość z tych placówek pobiera opłaty od rodziców. Wiek rozpoczynania nauki w tych placówkach jest różny w poszczególnych krajach, ale większość placówek przyjmuje dzieci w wieku lat 3 i powyżej. Uczęszczenie do placówki wychowania przedszkolnego przeważnie nie jest obowiązkowe (obowiązek kształcenia obejmuje najczęściej dzieci 5 lub 6-letnie), a odsetek dzieci przyjętych do placówek najczęściej zależy od liczby dostępnych miejsc w przedszkolach. Jednak w Europie można zaobserwować ogólny trend polegający na wzroście liczby dzieci czteroletnich uczęszczających do przedszkoli lub (rzadziej) szkół podstawowych (w większości krajów dotyczy to ponad 80% czterolatków).

Kształcenie obowiązkowe trwa dłużej

Większość uczniów w Europie uczęszcza do szkół publicznych, wyjątek stanowią Holandia i Belgia, gdzie więcej uczniów uczy się w szkołach niepublicznych wspieranych finansowo przez rząd krajowy. W poszczególnych krajach bardzo różnią się prawa rodziców do wyboru szkoły dla dziecka – od pełnej swobody wyboru po jej

zupelny brak (w niektórych krajach rodzice mogą się odwoływać od decyzji władz dotyczącej przydziału szkoły dla ucznia).

W szkolnictwie podstawowym większość uczniów uczęszcza do małych szkół (liczących od 200 do 400 uczniów). We Francji i Austrii szkoły są nawet mniejsze (przeciętnie liczą mniej niż 250 uczniów), ale w dziewięciu krajach szkoły są znacznie większe. Dotyczy to Bułgarii, Danii, Hiszpanii, Łotwy, Węgier, Rumunii, Słowenii, Słowacji i Islandii. Zjawisko to wyjaśnia częściowo fakt, że podczas gdy niektóre kraje umieszczają szkoły podstawowe i średnie w oddzielnych budynkach, pozostałe łączą wszystkie poziomy kształcenia obowiązkowego w jednym budynku szkolnym. Przepiętnie w szkolnictwie podstawowym i średnim na jednego nauczyciela przypada 10-15 uczniów, ale z zasady klasy są znacznie większe, co wynika z faktu, że część nauczycieli ma za zadanie wspierać i opiekować się uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych. W rzeczywistości **przepiętna klasa w szkole podstawowej liczy 23 uczniów** (od 20 uczniów w Norwegii po 29 w Zjednoczonym Królestwie).

W ostatnich latach zostały podjęte ważne reformy odnoszące się do **przedłużenia okresu kształcenia obowiązkowego**. W trzech krajach okres kształcenia obowiązkowego został przedłużony o jeden rok i wynosi obecnie 10 lat. Dotyczy to:

- Polski, gdzie od roku 2004/05 dzieci 6-letnie odbywają obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne w przedszkolach lub w oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych;
- Cypru, gdzie obowiązek nauki rozszerzono w roku 2004/05 na dzieci 5-letnie, które realizują go w formach wychowania przedszkolnego;
- Danii, gdzie w roku 2008/09 obowiązkową nauką objęto dzieci 6-letnie, które realizują ten obowiązek w formach wychowania przedszkolnego.

Jednocześnie niektóre kraje wprowadziły reformy prowadzące do zredukowania liczby uczniów opuszczających przedwcześnie system kształcenia. Na przykład we Włoszech i Holandii uczniowie nie mają prawa opuścić szkoły aż do 18 lat, jeśli nie uzyskają świadectwa ukończenia obowiązkowej szkoły średniej. Rozwiązanie to, obowiązujące od roku szkolnego 2007/08, zastąpiło w wyżej wymienionych krajach obowiązek nauki (realizowany w formach szkolnych lub pozaszkolnych).

Zmiany w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego

W latach 1998-2006 w Unii Europejskiej systematycznie wzrastała liczba studentów. W roku 2006 było ich już 18 milionów (wzrost o 25% w ciągu ośmiu lat). Jedna trzecia młodych ludzi w wieku 20-22 lat studiuje w różnych instytucjach szkolnictwa wyższego. Liczba studiujących kobiet przewyższa od lat liczbę studiujących mężczyzn (jest to stały trend od roku 2002) – na 100 studentów przypadają 123 studentki. Nadal obserwuje się brak równowagi płci na poszczególnych kierunkach studiów. Wzrasta również liczba starszych studentów, co jest zgodne z europejską koncepcją uczenia się przez całe życie, lecz w tej dziedzinie również obserwuje się wyraźne różnice między poszczególnymi krajami.

Przepiętnie finansowanie dla wszystkich szczebli szkolnictwa utrzymuje się na stałym poziomie, lecz występują zasadnicze różnice między poszczególnymi krajami. W latach 2001-2006 przepiętny **poziom finansowania edukacji w krajach członkowskich Unii Europejskiej** pozostawał niezmienny i wynosił 5,1% PKB. Jednak ten przepiętny poziom finansowania kryje zasadnicze różnice między poszczególnymi krajami, które doświadczyły w wyżej wymienionym okresie zasadniczych zmian. Wydatki na edukację w roku 2006 stanowiły 11% wszystkich wydatków publicznych w krajach europejskich.

Analizy rocznych wydatków na jednego ucznia/studenta w podziale na poziomy edukacji pozwoliły na sformułowanie dwóch dodatkowych wniosków.

Pierwszy wniosek dotyczy różnic zależnych od poziomu edukacji – we wszystkich krajach wydatki na jednego ucznia/studenta wzrastają wraz z przechodzeniem na wyższe poziomy systemu edukacji (przeciętnie kształcenie studenta kosztuje dwa razy więcej niż kształcenie ucznia w szkole podstawowej).

Drugi wniosek dotyczy różnic pomiędzy poszczególnymi krajami w poziomie wydatków zwiększających się wraz z przechodzeniem na wyższe poziomy systemu edukacji (zastosowano przeliczenie na umowne jednostki siły nabywczej PPS EUR w celu zniwelowania różnic w cenach dóbr występujących w poszczególnych krajach).

Wkład funduszy prywatnych oraz opłat wnoszonych przez rodziców uczniów/studentów różni się zasadniczo w zależności od poziomu edukacji i kraju. Istnieją także rozmaite formy wsparcia dla rodzin uczniów i studentów (pomoc materialna, stypendia, regulacje podatkowe), które mają za zadanie zachęcić do kontynuacji nauki po ukończeniu okresu obowiązkowego kształcenia.

Przybywa zadań dla szkół, ich dyrektorów, nauczycieli i rodziców...

Autonomia szkoły to koncepcja już powszechnie obecna w europejskich systemach edukacji. Początkowo rozumiana jako sposób zapewnienia wolności nauczania, wzmocnienia szkolnej demokracji i element procesu decentralizacji szkolnictwa, obecnie autonomia szkoły stała się w większości krajów instrumentem osiągnięcia celów edukacyjnych, w tym przede wszystkim podnoszenia jakości edukacji. Mimo że obecnie wszystkie kraje odbierają autonomię szkoły jako nieodłączny element systemu edukacji, nadal funkcjonują zasadnicze różnice między poszczególnymi krajami w sposobie

wprowadzania tej autonomii, jak również w rozumieniu i definiowaniu samego pojęcia i jego zakresu. Różnice w sposobie wprowadzania autonomii szkoły obejmują także różne rozumienie odpowiedzialności poszczególnych organów i osób biorących udział w zarządzaniu szkoła.

Obok polityki prowadzącej do rozszerzania autonomii szkół, wiele krajów europejskich wprowadziło rozwiązania prowadzące do regularnego i systematycznego monitorowania i ewaluacji systemów kształcenia. Monitoring i ewaluacja mają na celu (między innymi) wzmocnienie systemu nadzoru przy jednoczesnym podnoszeniu jakości w edukacji. Proces wprowadzania monitoringu i ewaluacji dotyczy zarówno samych szkół, jak i lokalnych, regionalnych oraz krajowych władz edukacyjnych. Coraz częściej w Europie stosuje się ogólnokrajowe standardowe kryteria służące do zewnętrznej oceny pracy szkoły oraz standardowe testy/egzamininy zaprojektowane specjalnie w celu monitorowania systemu edukacji i coraz częściej stosowane jako narzędzie w mierzeniu i monitorowaniu jakości w edukacji. Wyniki pomiaru/monitoringu są często używane w połączeniu z innymi źródłami informacji, takimi jak krajowe testy (egzamininy) zewnętrzne dla uczniów prowadzące do uzyskania konkretnych świadectw (kwalifikacji). Głównym celem tych działań jest uzyskanie klarownego obrazu funkcjonowania systemów edukacji, pozwalające na dalszą poprawę jakości kształcenia.

Jak zmiany demograficzne będą kształtować edukację europejską?

Długofalowe analizy trendów demograficznych pokazują, że do roku 2020 liczba dzieci w wieku 5-9 lat w Unii Europejskiej zmniejszy się o 11%. Jeśli chodzi o grupę wiekową 10-14 lat – spadek będzie znacznie większy i w niektórych krajach wyniesie ponad 40%. Pomimo znaczących różnic między regionami, analiza trendów demograficznych wyraźnie wskazuje,

że ogólna **liczba uczniów pobierających naukę w ramach kształcenia obowiązkowego będzie się znacząco obniżać**. Jednocześnie analiza trendów dotyczących nauczycieli europejskich wskazuje, że **grupa nauczycieli zbliżających się do wieku emerytalnego jest bardzo liczna** i wiele krajów doświadczy w najbliższej przyszłości masowego przechodzenia na emeryturę całych grup nauczycieli. Oba zjawiska, spadek liczby uczniów i masowe odchodzenie na emeryturę nauczycieli

w Europie, stanowią wyzwanie dla krajowych władz edukacyjnych.

Lidia Jastrzębska

Informacje o publikacji:

Key Data on Education in Europe 2009 (Kluczowe dane o edukacji w Europie 2009), zob. strona www.eurydice.org a także http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/105EN.pdf